

нодавством України. Для колективного підприємства є характерним поєднання майна та трудової (підприємницької) діяльності. Але розподіл отриманого в результаті такої діяльності здійснюється не за першим критерієм, а саме за трудовою участю в діяльності такого підприємства.

Різновидом такого виду підприємства є колективне сільськогосподарське підприємство, правове становище якого врегульоване Законом України «Про колективне сільськогосподарське підприємство».

С.О.Сліпченко, канд. юрид. наук

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

З розвитком суспільства стосунки між особами, зокрема, між суб'єктами цивільного права, стають все більше інтенсивними, а тому часто їх неможливо передбачати заздалегідь. В результаті, часті випадки посягання на особисті немайнові права громадян, організацій і інших суб'єктів цивільного права.

Відомо, що немайнові права поділяються на ті, що пов'язані з майновими, та ті, що не пов'язані з майновими. Вони іменуються особистими саме тому, що нероздільні з правоможною особою. Зокрема, це права на життя, на ім'я, на здоров'я, на особисте життя, на таємницю листування, на недоторканість, на медичну допомогу, на усунення небезпеки, на повагу честі, гідності, право на недоторканість ділової репутації, на інформацію тощо.

Деякі нематеріальні блага можуть належати будь-якому суб'єкту цивільного права, деякі окремому виду, тобто тільки юридичним особам, або тільки фізичним, чи тільки державі. Однак, у відношенні до деяких особистих немайнових прав нема однастайності в тому, належать вони усім суб'єктам цивільного права чи тільки окремим його видам. Це пов'язано з специфічними ознаками особи. Звернемо увагу на особисті немайнові права юридичної особи. Слід зразу зауважити, що діюче законодавство України не дає вичерпного переліку особистих немайнових прав для юридичних осіб, як, до речі, і для фізичних.

Аналіз ст. 7 Цивільного кодексу УРСР дає підставу думати, що до особистих нематеріальних благ юридичної особи відносяться честь, гідність, ділова репутація. Таку позицію займають і деякі вчені-цивілісти. Слід зазначити, що честь – це певна соціальна оцінка громадянина [1, с.85; 2, с.58], а гідність – усвідомлення особою своїх якостей, здібностей, світогляду та суспільного значення [3, с.184]. Таким чином, ми приходимо до висновку, що ст. 7 Цивільного кодексу УРСР в редакції Закону України від 06.05.1993 р. [4], вказуючи на те, що честь, гідність і ділова репутація притаманні як фізичним, так і юридичним особам, викладена не зовсім вдало. Юридична особа не може мати честь, бо це оцінка громадянина. Крім того, не може вона мати і гідність, оскільки «усвідомлення» передбачає наявність власне свідомості суб'єкта, яка, звичайно, відсутня у такого штучного витвору, як юридична особа.

Очевидним є те, що організація може мати в даному випадку тільки таке благо, як ділова репутація. Ділова репутація – це сукупність якостей і оцінок, з якими їх носій асоціюється в очах контрагентів, клієнтів, спо-

живачів, колег по роботі, прихильників (для шоу-бізнесу), виборців (для виборних посад) і персоніфікується серед інших суб'єктів в цій сфері [5, с.18]. Формується вона на підставі поведінки її носія; ставлення до інтересів других осіб, суспільства, держави; сприйняття його поведінки, образу. Не усунуто цей недолік і в проєкті Цивільного кодексу України від 25.08.1996 року [6, с.38], де вказується, що моральна шкода може полягати у приниженні честі, гідності та ділової репутації фізичної або юридичної особи. Уявляється, що проблема була б вирішеною, якщо вказівка на приниження ділової репутації юридичної особи, як моральної шкоди, була б винесена в окремий підпункт п. 2 ст. 23 Проєкту.

Ділова репутація, як благо, є об'єктом права в тому числі і цивільного. Зміст його полягає в можливості правоможної особи претендувати на те, щоб репутація про неї складалась на підставі достовірного сприйняття третіми особами її поведінки і щоб суспільна моральна оцінка відповідала дійсності виконуваних нею вимог закону, моралі, ділових звичаїв, ділової етики. І в цьому випадку неможливо погодитися з авторами, що стверджують, начебто репутацію не можна зв'язувати з правом володіння нею, що це тільки суб'єктивне цивільне право на спростування, розповсюдження про суб'єкта відомостей, що ганьблять його, а також не відповідають дійсності, а виникає це право тільки при делікті [7, с.1-24].

Відомо, що здійснення права – це вчинення дій, які покликані задовольняти позитивні інтереси правоможної особи, що захищаються правом, і в протидії порушенню цих прав. У правовій літературі висловлювались точки зору, що здійснення немайнового права і, зокрема, права на ділову репутацію полягає тільки в його недоторканості і можливості вимагати від усіх інших утримуватися від порушення цього права [8, с.18]. Таке припущення не повністю відображає стан правоможної особи. Так, неможливо не погодитися з думкою, що репутація як точка зору, що склалась в оточуючих про конкретного суб'єкта, персоніфікується через його найменування [9, с.5]. Наприклад, при проведенні рейтингу вказується фірма, яка посіла перше місце, або в газеті надруковано найменування юридичної особи, що здійснювала пожертвування, чи навпаки. З наведених прикладів видно, що зміст немайнового права може полягати ще й в можливості суб'єкта вимагати, щоб з ним пов'язувались ті вчинки, які він скоїв, і навпаки. Таким чином, право на ділову репутацію складається із двох частин: права не пов'язувати із собою тієї чи іншої інформації, що не відповідає дійсності, та права пов'язувати із собою ті чи інші вчинки.

При розкритті змісту особистих немайнових прав у літературі приводяться характерні ознаки, які їх відрізняють від майнових [10, с.191]. По-перше, нематеріальні блага не мають майнового (матеріального) змісту, що відображає їх існування в немайновому, духовному середовищі, або, як стверджує М.Н.Малеїна, нематеріальний характер немайнового права проявляється в тому, що воно не має економічного змісту, тобто не може бути оцінено точно, для нього не характерна оплатність, його здійснення не супроводжується зустрічним майновим наданням (еквівалентом) з боку інших осіб [5, с.18]. По-друге, їх особа вказує на належність конкретному суб'єкту правовідносин і існування даних нематеріальних благ поза зв'язком з їх носієм неможливе, а всі розпорядчі угоди з ними – недійсні.

По-третє, особисті немайнові права відносяться до абсолютних прав. З існуванням цих ознак як таких, що є характерними для згадуваних об'єктів цивільного права, не можливо не погодитися.

Але комерційний обіг, де все націлено на отримання доходу, вносить деякі корективи і тому той чи інший об'єкт немайнового права не завжди вкладається у відому всім формулу.

Розглядаючи ділову репутацію, зазначимо, що в економіці існує таке поняття як гудвіл. Термін «гудвіл» має декілька значень. По-перше, це умовна вартість ділових зв'язків фірми [11, с.3]. По-друге, це грошова оцінка неосяжного капіталу-престижу торгової марки, досвіду і кваліфікації управляючих, стійкості клієнтури, репутації в фінансовому світі і т.д. [11, с.3]. Вказується і на те, що гудвіл – це нематеріальний актив, що враховується тільки у випадку продажу (придбання) компанії в цілому у вигляді ціни, виплачуваної за репутацію компанії, яку мають придбати, її зв'язків, сприятливе розташування [12]. Легальна трактовка гудвілу приведена в п. 1, 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» [13], де стверджується, що це нематеріальний актив. З точки зору економіки (бухгалтерії), гудвіл має конкретну вартість і визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю як цілісного майнового комплексу.

Порівнюючи ділову репутацію як об'єкт права та гудвіл як об'єкт економіки, приходимо до висновку, що вони обидва вбирають в себе оцінку нематеріальних благ у вигляді престижу, досвіду і кваліфікації правоможної особи, постійних зв'язків з контрагентами, асоціацій, за допомогою яких їх носій персоніфікується серед інших суб'єктів. Різниця між ними тільки в тому, що по відношенню до ділової репутації оцінка розглядається як відношення до соціальних явищ, людської діяльності, тоді як по відношенню до гудвілу оцінка – це складання ціни, тобто грошового відбиття вартості. Таким чином, можна стверджувати, що ділова репутація і гудвіл – це дві сторони одного цілого, а значить таке особисте немайнове право, як ділова репутація, може бути оцінене. Єдине, що породжуватиме складність в широкому застосуванні гудвілу як інструменту при складанні ціни ділової репутації, це те, що гудвіл визначається тільки при продажу носія.

Не є непорушними і висловлювання про невід'ємність цих благ та прав на них. Як наголошують деякі автори, не дивлячись на невід'ємність самого нематеріального блага, допустима оплатна передача прав на них. Прикладом може бути договір франчайзинга чи комерційної концесії, за яким одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати чи надає другій стороні за винагороду право використовувати комплекс виключних прав, належних правоволоділецьцю [6, с.357-362; 14, с.617-629]. До предмета вказаних договорів входить і ділова репутація, право на використання якої може бути надано іншому суб'єктові. Доцільно підкреслити, що на відміну від деяких авторів, проект Цивільного кодексу України вірно вказує саме на використання немайнового права, в тому числі і права на ділову репутацію, а не передачу самого блага, чи передачу права на нього [15, с.25; 16, с.13]. Вважається, що саме це є вірним.

У проєкті Цивільного кодексу України вказано, що, окрім права на недоторканість ділової репутації, юридичній особі можуть належати і інші особисті немайнові права, які визначаються так само, як і аналогічні права фізичних осіб. Виняток складають ті права, необхідною передумовою існування яких є природні властивості людини. Зокрема, до особистих немайнових прав можна віднести право на найменування, на зміну та його використання, право на інформацію, на таємницю кореспонденції, право на місцезнаходження тощо. Цей перелік не є і не може бути вичерпним.

Список літератури:

1. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. М., 1963.
2. Малейна М.Н. Защита личных неимущественных прав граждан. М., 1991.
3. Советское гражданское право. Под ред. В.А.Ряшенцева. Ч.1. М., 1986.
4. Відомості Верховної Ради України. 1993. №24. Ст.259.
5. Малейна М.Н. Защита чести, достоинства и деловой репутации предпринимателя // Законодательство и экономика. 1993. №24.
6. Українське право. 1996. №2 (4).
7. Волчинский В.К. Неимущественные права хозяйственных организаций // Автореф. Дис. на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 1973.
8. Анисимов А.Л. Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита. М., 1994.
9. Сергеев А.П. Право на защиту репутации. Л., 1989.
10. Гражданское право Украины. Ч.1 / Под ред. А.А.Пушкина, В.М.Самойленко. Х., 1996.
11. Венедиктова В.И. Гудвил: цена престижа фирмы. Х., 1998.
12. Большой экономический словарь. Под ред. Азрилияна А.М. М., 1997.
13. Відомості Верховної Ради України. 1995. №4. Ст.28.
14. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (части второй) / Под ред. О.Н.Садикова. М. 1998.
15. Гаврилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. М., 1988.
16. Гражданское право. **Часть 2.** Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. М., 1997.

В.П. Бондаренко

ПРЕКРАЩЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В ПРОЕКТЕ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ

Разработка проекта нового Гражданского кодекса Украины близится к завершению, осталось доработать некоторые положения, т.е. сделать последние штрихи. Трудно переоценить создание второго после Конституции по значимости нормативного акта, призванного регулировать имущественные и неимущественные отношения, возникающие на началах равенства в сфере экономики, т.е. рыночные отношения.

Следует отметить, что этот проект принципиально отличается от действующего гражданского кодекса Украины многими важными параметрами. Прежде всего это выражается в сосредоточении норм правового регулирования вокруг человека – законодательство в гражданском обществе должно служить интересам личности, выводя человека в гражданско-правовых отношениях на передний план, не принуждая его втискивать свое поведение в жесткие рамки мелочно – принудительной регламентации. Это свидетельствует о направленности проекта на регулирование рыночных отношений, где все субъекты правоотношений равны.

В проекте нового Гражданского кодекса правоспособность физических лиц имеет более широкий характер по сравнению с действующим законодательством и заключается, прежде всего, в обеспечении возможностей каждого заниматься предпринимательской деятельностью. Среди